



**En bevægelse i bevægelse**  
**Indre Mission i Danmark 1861-2011**  
**Kurt Ettrup Larsen**  
**Lohse 2011**

Anmeldt af **Hans Raun Iversen**

“Ofte når jeg taler med teologiske kandidater, som søger embede, og kommer ind på deres studieforløb, emnekredse o. lign., har det slået mig, hvilken virkning kirkehistoriske studier har for deres syn på kirkens vilkår og opgaver nu og fremtidigt – mere livsnært, mindre fortænkt”. Sådan skrev biskop Johannes W. Jacobsen den 19. marts 1984 til min og Kurt E. Larsens lærer i kirkehistorie, Anders Pontoppidan Thyssen. Viborg-biskoppen skulle hyre Aarhus-professoren til at holde to foredrag på stiftets præstekursus – det ene om “Historiens lære for fremtiden – folkeligt og kirkeligt”. I betragtning af emnet samt Thyssens ulyst til at forlade forskningen skulle der naturligvis smøres lidt på. Og det hjalp, i hvert fald bemærkede Thyssen i den kopi af brevet, som han sendte til mig, at biskoppens brev havde været ham “opbyggelig læsning”.

Både det med kirkehistorie som jordnær kirkelig uddannelse og det med den opbyggelige læsning passer på Kurt E. Larsens jubilæumsbog til Indre Mission. Bogen er på én gang en teologisk læringsbog og et jubilæums-, hyldest- og fejringsskrift. Det sidste betyder, at negative og kedelige episoder og omstændigheder er siet fra. Det første betyder, at der, som titlen antyder,

uden at det udfoldes direkte i bogen, er lagt et snit – bogen vil fortælle historien om den særlige form for forandring midt i kontinuiteten, der præger Indre Mission. Derfor kan man lære lige så meget af denne bog som gennem sogne- og menighedsstudier og analyse af og refleksion over erfaringer fra kirke og mission. Sådan skal god kirkehistorie bedrives!

Bogens store lærestykke handler om forholdet mellem (folke)kirke og mission. Uden mission ingen kirke, men det gælder et meget langt stykke af vejen også den anden vej rundt: Ingenting kommer af ingenting. Det gør omvendelse og vækkelse heller ikke. Ikke mindst i 1800-tallets store bevægelse gælder det, at der var nogle, der såede, andre, der vandede, og andre igen, der høstede, da Gud gav væksten. Kurt E. Larsen gør op med alle ensidige teorier om, at det er deprivation, der har ført mennesker til Indre Mission – for hvorfor var der så nogle fattige, der blev omvendte og ikke andre? Han tror snarere, at livsformmæssige opbrud kan være afgørende – men hvorfor kom der så ikke megen vækkelse i København, hvor opbruddet var stærkest, kan man spørge? Svaret er måske, at der alt for længe var sået og vandet for lidt –

den folkekirkelige praksis var så eroderet, at Indre Missions appel til den sovende kristendom oftest ramte ved siden af i København. Mens deprivation kan have en vis betydning i form af "knuste hjerter", er socialisation – opdragelse og uddannelse i bredeste forstand – altid afgørende for kristendommen i et folk. Det har Indre Mission længe haft sans for, som det dokumenteres fint i denne bog.

Skildringen af hver periode indledes i bogen med en tidshistorisk skitse, der danner resonansbund for udviklingen af Indre Mission i perioden. Helt enkelt at afkode, hvordan Indre Mission reagerer med og mod tiden, er det dog ikke. Vanskeligheden ligger allerede i bevægelsens koncept: Det drejer sig om at "drage ud på dybet", bevæget af "troens brand", som det afspejles i Indre Missions gamle logo. Sådan lød også responsen, da jeg sammen med andre udfordrede Indre Missions daværende formand John Ørum Jørgensen til debat om "Sekularisering, nyreligiøsitet og hvad så?" (Nyt Synspunkt 11/1980). Branden skal – eller skulle i hvert fald indtil for nyligt – tænde inden for den folkekirke, som Indre Mission står i levende vekselvirkning med. Den hovedlinje kommer fint frem i bogen, mens det kniber lidt mere med det samfundsmæssige blik: "Indre Mission var et barn af [...] [en] handlekraftig tid med vilje til forandring" (side 59), hedder det præcist, men det var der også andre der var, for eksempel Luthersk Missionsforening, hvis – oftest positive – konkurrenceforhold til Indre Mission skildres i flere faser. Den morsomme historie om, hvor tæt konkurrencen var mellem Indre Mission og de grundtvigske med hensyn til bygning af henholdsvis missions- og forsamlingshuse, som Kurt E. Larsen selv har fremlagt i Kirkehistoriske Samlinger 2005, kommer derimod ikke med. Måske holder denne bog sig på jubilæumsvis lidt

for meget til de etablerede fremstillinger og lidt for lidt til de nyere og skæve vinkler. Egon Clausen og hans slags skribenter får end ikke en note.

Fremstillingsmæssigt er bogen som forventet flot og velformuleret. Kurt E. Larsen har mindst lige så godt overblik over de 150 år, som Paul Holt havde over de 100 år for 50 år siden. De med periodiseringen følgende gentagelser er ikke helt strammet op, og det kunne også have været godt med lidt sproglig nuancering, når vi lidt for ofte skal vide, hvem der "blev redskab" for dette eller hint. Forfatteren skal ikke kritiseres for, at han er solidarisk med sin bevægelse, selv om han måske kunne have set klarere med hensyn til "bevægelsen i bevægelsen", hvis han havde løftet blikket en smule mere fra kilderne og de foreliggende fremstillinger (inkl. hans egne). Man må for eksempel savne en samlet analyse af udviklingen i Indre Missions arbejdsformer, som bogen lægger op til. Kurt E. Larsen har i denne bog primært leveret, hvad der forventes af et jubilæumsskrift, hvor "det hele" skal med, sådan som det i store træk – og nogle steder i detaljer – også kommer det. Vi får serveret 150 års lærestykke i én bog. Mere kan man næsten ikke forlange. Lad så gå, at alt hvad Indre Missions bestyrelse står for, kaldes "luthersk", mens "de andre" kaldes "grundtvigske" (hvad i hvert fald Grundtvig, der just ville fortsætte den lutherske reformation, ville være grumme ked af), ligesom Børkop Højskole under Hartvig Wagner fik "en klar kirkelig linje" (side 322) – i forhold til hvad?

Helt i dybden kommer bogen som antyd det ikke, når den diskuterer "faktorer" bag arbejdets udvikling og gennemslagkraft i Indre Mission. Det kan jo være, at Helligånden virker i, med og under helheden af menneskers livsforhold, sådan som de møder – eller ikke møder – kirke og mission?

Nuvel: Man kan ikke få al saften fra én appelsin. Sådan sagde min etik-lærer Ulrick Klenke, når han skulle forsvare sit koryfæ, K. E. Løgstrup, som vi studerende kritiserede for at tænke for lidt dogmatisk. Det er naturligvis sandt, at der skal flere appel-

siner til et fuldt glas saft. Denne gang har vi fået et godt samlet indblik i missionen i (folke)kirken, som der er meget at lære af. En anden god gang kan vi måske få mere indblik i missionen i missionen, som vi alle famler for at forstå.